

Wrocław, dn. 3 kwietnia 2014

recenzent:
prof. dr hab. Piotr P. Chruszczewski

Komisja Nauk Filologicznych

Polska Akademia Nauk
Oddział we Wrocławiu

Recenzja rozprawy doktorskiej

pt. "A Study of *Attributive Ethnonyms* in the History of English with
Special Reference to *Foodsemy*
[Studium *etnonimów atrybutywnych* w historii języka angielskiego ze
szczególnym uwzględnieniem mechanizmu *pokarmosemii*"]

autorstwa Pana magistra **Marcina Kudły**

[Instytut Filologii Angielskiej, Wydział Filologiczny,
Uniwersytet Rzeszowski]

Już na początku mojej recenzji chciałbym wyrazić swoje uznanie dla Doktoranta oraz dla jego Promotora – Pana profesora P. Štekauera, bowiem przedstawiona mi do oceny praca doktorska jest dziełem kompletnym, zasługującym na najwyższe uznanie. Rzadko przychodzi mi czytać prace doktorskie, które mogłyby również stanowić podstawę do ubiegania się o stopień doktora habilitowanego, a właśnie taką jest oceniana rozprawa. Recenzowana praca nie tylko jest świetnie wykonana pod względem redakcyjnym, ale także wnosi do nauki nowe, oryginalne i przemyślane treści, tym samym wskazując pionierskie i niebanalne ścieżki dalszych rozważań badawczych w zgłębianym przez Doktoranta zakresie.

Ocenę niniejszej rozprawy pragnąłbym rozpocząć od ogólnej uwagi dotyczącej trafności wyboru trudnego i oryginalnego przedmiotu badania. Trzeba podkreślić już na początku recenzji, że Autor postawił sobie bardzo ambitny cel przeprowadzenia dynamicznej onomazjologicznej analizy anglojęzycznych etnonimów atrybutywnych. Przedmiotem analizy są głównie etnonimy pokarmosemiczne, oparte na procesie konceptualizacji ludzi i ich form aktywności, widzianych przez pryzmat pokarmów. Autor rozprawy uczciwie relacjonuje, zdając sobie dobrze sprawę z tego, że zjawisko pokarmosemii jest zdecydowanie szerszym zjawiskiem, niż może to opisać w ocenianej rozprawie doktorskiej, która dotyczy tylko analizy wycinka rzeczywistości, tj. części etnonimów pokarmosemicznych, które pojawiły się w języku angielskim. Mimo uwag o dokonaniu dokładnej analizy tylko wycinka rzeczywistości, Autor odniósł spory sukces badawczy, przekonująco identyfikując czternaście rozszerzonych submodeli modelu ETNICZNOŚĆ (takich jak: CIAŁO, KULINARIA, JĘZYK, ODZIEŻ, CHARAKTER, IMIĘ, WZÓR, GEOGRAFIA, ŚRODOWIESKO NATURALNE, STATUS SPOŁECZNY, ZAJĘCIE, RELIGIA, EMBLEMAT, INSTRUMENT) oraz postulując istnienie dwóch kolejnych quasi-atributywnych etnonimów, opartych na submodelach OSOBA oraz KRAJ. Autor rozprawy wykazuje, że etnonimy atrybutywne aktywują więcej niż jeden rozszerzony submodel i postuluje rozbitcie ich na submodele podstawowe i pomocnicze.

Niebagatelną konstatacją mgra Kudły jest też jego przekonanie dotyczące wielkiej wartości prowadzenia badań nad aksjologicznym statusem etnonimów atrybutywnych w ich sytuacyjnych, społecznych i kulturowych zanurzeniach kontekstowych. Mgr Kudła słusznie dowodzi, że kiedy nadawcy komunikatu udaje się przewyciężyć społeczne i kulturowe uwarunkowanie kontekstowe dla etnonimów atrybutywnych, to taka zmiana może długotrwale wpłynąć na ich społeczne postrzeganie. Doktorant na tym jednak nie kończy, bowiem wskazuje też na warunki konieczne do zniesienia derogacji i tym samym zmiany społecznego postrzegania określonych etnonimów atrybutywnych. Piszę o powyższym sposobie konstruowania wywodów i przedstawiania argumentów badawczych przez Pana Kudłę, bowiem jest to tylko jeden z wielu przykładów na doskonałe opanowanie przez Doktoranta swojego warsztatu badawczego i dogłębne zrozumienie mechanizmów jakimi powinien kierować się każdy autor dobrej pracy naukowej.

Przedstawiona mi do oceny praca jest dosyć obszerna i liczy sobie 319 stron tekstu. Praca ma dwa obszerne rozdziały oraz podsumowanie, bibliografię oraz streszczenie w języku polskim.

W rozdziale pierwszym Autor rozpoczyna swój wywód od przedstawienia naturalnych każdemu człowiekowi procesów za pomocą których każdy z nas kategoryzuje otaczającą nas rzeczywistość. Określając teoretyczne ramy kategoryzacji mgr Kudła przywołuje badania nad prototypami, stereotypami, metaforami oraz metonimiami, zwracając szczególną uwagę na to, że postrzegamy poszczególne obiekty rzeczywistości raczej całościowo jako *gestalty*, a nie jako zbiory poszczególnych cech. Zastanović się w tym miejscu wypada, czy też tak zawsze jest, a jeśli tak, to w jaki sposób i w jakim zakresie proces postrzegania zależny jest, po pierwsze, od jednostkowego przygotowania postrzegającego, i po drugie, od wzorów kultury, w której on żyje, która go tak, a nie inaczej przysposobiła do rzeczonoego postrzegania (?).

Rozdział pierwszy jest obszernym przygotowaniem teoretycznej ramy pracy, która oparta jest na wynikach badań językoznawstwa kognitywnego, bowiem stosując się do tych wyników badań najlepiej można sobie poradzić opisując kategoryzację jako przyrodzony człowiekowi mentalny proces symboliczny. Pamiętać jednak trzeba, że ten naturalny proces zawsze funkcjonuje w koleinach odpowiedniej kultury, w której żyje badana społeczność mowna. W tym miejscu polecałbym wnikliwej uwadze Doktoranta prace Ludwika Zabrockiego, Jerzego Bańczerowskiego oraz Franciszka Gruczy.

Pan Marcin Kudła rozwija swój wywód naukowy, opisując ważne badania nad tożsamością, etnicznością oraz stereotypami, omawiając pokrótce istotne i dobrze znane badania von Humboldta, Sapira czy Whorfa oraz równie istotne, ale niestety wciąż mało znane szerszym gremiom językoznawców etnolingwistyczne badania Andrzeja Skrzypca. W kilku miejscach ocenianej rozprawy jedynym zgrzytem jest to, że Doktorant zbyt lekko potraktował niektóre aspekty technicznej organizacji tekstu rozprawy naukowej. Np. ani Sapir ani Whorf nie pisali po polsku i nie mogli niczego opublikować po swojej śmierci odpowiednio w latach 1978 i 1982 (zob. str. 93 oraz str. 295 i 299). Solidny badacz powinien zawsze zadać sobie trud dokładnego sprawdzenia tytułów i dat oryginalnych wydań przytaczanych przez siebie pozycji bibliograficznych. Podanie daty tłumaczenia starcza badaczom przeciętnym, najlepsi muszą sami wymagać od siebie więcej, nawet jeśli inni od nich tego nie wymagają.

Najważniejsza pod względem poznawczym część rozdziału drugiego jest poświęcona pionierskim badaniom nad mechanizmami funkcjonowania atrybutywnych etnonimów osadzonych w mechanizmie pokarmosemii, które przeprowadził Doktorant. Przeprowadzone badanie jest dobrze udokumentowanym studium diachronicznym osadzonym w starannie przygotowanej wcześniej ramie teoretycznej. W tym miejscu

recenzent-malkontent pewnie mógłby wspomnieć o tym, że Doktorant powinien jeszcze popracować w celu solidniejszego udokumentowania socjolingwistycznego podścieliska prowadzonych przez siebie badań, ale ja tego nie będę robił, bowiem wtedy praca musiałaby pewnie liczyć około 500 stron tekstu i być rozbita na dwa tomy.

W swojej rozprawie mgr Marcin Kudła dowodzi, że niemal wszystkie angielskie etnonimy pokarmosemiczne pochodzą z okresu nowoangielskiego. Mgr Kudła – jak przystało na samodzielnego badacza, od razu spieszy z przekonującym wnioskiem uogólniającym, pisząc, że działo się tak, bowiem to właśnie w okresie nowoangielskim rdzenni użytkownicy języka angielskiego zaczęli na bardzo szeroką skalę nawiązywać kontakty z wieloma innymi grupami etnicznymi, dzięki czemu to właśnie ten okres w rozwoju samego języka, jak i jego kultury można nazwać okresem pogłębionego kontaktu. Pan Kudła udowadnia ponad wszelką wątpliwość, że dzięki porównaniu czasu i przestrzeni występowania angielskich etnonimów pokarmosemicznych można wyabstrahować cztery podstawowe katalizatory interakcji międzykulturowej, a są nimi: sąsiedztwo, rywalizacja, wojna oraz migracja. Pan mgr Marcin Kudła postawił hipotezę, jak wydawać się by mogło trudną do obrony, postulując, że występowanie etnonimów atrybutywnych należy do uniwersaliów lingwistyczno-kulturowych. Niemniej byłby w będzie każdy, kto myślałby, że Autor omawianej rozprawy poległ na froncie udowadniania tej hipotezy badawczej. Autor rozprawy nie tylko wychodzi z tarczą z tego nierównego starcia z przeciwnikiem, którym jest dynamicznie zmieniający się język, dysponującym ogromnym materiałem do zbadania, ale potrafi trafić tego przeciwnika w najczulsze miejsca, słusznie go punktując przez wyciągnięcie bardzo konkretnie uzasadnionych wniosków, na podstawie których można pokusić się o rekonstrukcję ogólnego modelu powstawania etnonimów atrybutywnych.

Pozwolę sobie wskazać na jedną z takich rekonstrukcji. Otóż, Pan Kudła udowadnia w przekonujący sposób, pisząc że „[p]ierwszym krokiem do powstania etnonimów atrybutywnych jest świadomość istnienia danej grupy etnicznej (obcych) wśród członków innej grupy (swoich). Kolejnym krokiem jest wytworzenie się zestawu przekonań dotyczących tych pierwszych. Wreszcie, musi zaistnieć stosunkowo silna motywacja wśród członków danej grupy (swoich) aby rozszerzyć swój leksykon poprzez wprowadzenie etnonimów atrybutywnych, obok oficjalnych (dosłownych). Wybór atrybutu nie jest przypadkowy – jest on pochodną (domniemanej) popularności atrybutu w grupie docelowej oraz stopnia jego egzotyczności we własnej grupie” (str. 310). Ten i inne dowody tego typu Pan Kudła zawsze skrzętnie okrasza trafnymi – i równie często – także barwnymi

przykładami, co dodaje tej, już i tak świetnej pracy, jeszcze dodatkowego literackiego blasku.

Autor rozprawy udowodnił ponad wszelką wątpliwość – w ramach zakrojonego przez siebie badania, że zasługuje na stopień naukowy, o który się ubiega. Co więcej, Pan mgr Marcin Kudła swoją rozprawą udowadnia również niezwykle żywotność, zapoczątkowanej przez Pana profesora Grzegorza Kleparskiego, rzeszowskiej szkoły semantycznych badań diachronicznych, i dołącza do i tak liczego już grona znamienitych reprezentantów tej szkoły naukowej, twórczo rozwijając badane przez siebie zagadnienia i niezwykle wyraźnie wskazując możliwe kierunki swoich dalszych dociekań naukowych.

Oceniana rozprawa doktorska stanowi cenny przyczynek do badań nad etnonimami atrybutywnymi w historii języka angielskiego. Przyczynek ten powinien być w niedalekiej przyszłości rozwinięty przez Pana Kudłę w jego kolejnych pracach naukowych, a oceniana rozprawa – po naniesieniu raczej drobnych korekt technicznych (głównie bibliograficznych), powinna w całości ukazać się drukiem w dobrym międzynarodowym wydawnictwie.

Ogólnie ocenić należy rozprawę Pana mgra Marcina Kudły jako rozprawę badawczą z wielkim naddatkiem spełniającą wymogi stawiane rozprawom doktorskim.

Reasumując, omawianą rozprawę uważam za oryginalną i bardzo cenną pracę naukową, spełniającą absolutnie wszystkie ustawowe warunki dotyczące podstawy do nadania Panu magistrowi Marciniowi Kudle stopnia doktora nauk humanistycznych z wyróżnieniem (*summa cum laude*). Proszę również PT Władze Dziekańskie Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Rzeszowskiego o przedstawienie rozprawy Pana Marcina Kudły do stosownej nagrody ministerialnej.

Bijąc brawo, jestem oczywiście zdania, że przedstawiona rozprawa uzasadnia dopuszczenie Pana magistra Marcina Kudły do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim, o co niniejszym uprzejmie wnoszę.

Z szacunkiem,

Piotr P. Chruszczewski